

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 188

מסכת סנהדרין ק"ט-ק"יג

בס"ד, כ"ד טבת תשס"ג

השבוע בגליון

■ קיום מצוות על ידי "גרמא"
■ הדרן למסכת סנהדרין
■ כיצד ניתן להעיד על עיר הנידחת?

■ מדוע הגזל פחות מפרוטה פטור מהשבעה?
■ פתיחת ישיבה על ידי תלמיד חכם בחיי רבו

■ דברי היונה ששימשו כהוכחה לשני צדדיה של מחלוקת!
■ מהיכן נטלה היונה את עלה הזית?
■ אכילת פיצוחים מ"פיצוחיה" ללא נטילת רשות

דבר העורך

אם אין אני לי - מי לי?

ריח התבואה חדר לראותיהם. ינשופים סהרוריים, שנחרדו למשמע המבקרים הבלתי קרואים, חנו בצווחות בסמוך להם. חרדתם העמיקה והפכה לפחד מוחשי למשמע תזמורת ססגונית של קולות אשר נפלטו מגרונותיהם של מגוון בעלי חיים. היה זה לפני שנים רבות, כך מספרים בעלי המעשיות. ר' געצל, איש בא בימים, אשר לאחר מלאת ימיו ושנותיו יספידוהו בנוסח "איש חסד, תם וישר, ירא אלוהים ומוקיר רבני", נודע בסביבתו כאדם אמין, אשר רכשו יוכל לפרסו ולכלכלו ברווח גם אם היה מאריך ימים ושנים מעל ומעבר לקצוב לו משמים.

אדם עירני היה ר' געצל. לאחר שקם משנתו, יכול היה לתאר בפרוטרוט לבני ביתו ההמומים את אשר שוחחו בלחש בעת שענינו היו עצמות. חושי הדרכים וכשרונו החריף סייעו לו לצעוד קדימה עוד לפני שהסובבים אותו ידעו כי יש לפסוע כלל.

אותו חורף פולני תקף את עצמותיו ללא רחם, ור' געצל חש, כי מה שהיה כבר לא יהיה. אין דרך חזור. מחלון דירתו המפוארת השקיף ר' געצל על הדרך המובילה אל בית העלמין, שם טמונה רעייתו, וליבו אמר לו, כי לא תחלוף תקופה ארוכה ובני אדם אחרים ישקיפו מחלון זה על השביל המוביל לקברו של ר' געצל.

בכל מהלך חייו נהג ר' געצל לסדר את ענייניו על הצד הטוב ביותר, וכך, צרר ר' געצל מעות רבות בתרמילו, זימן את עגלונ הוותיק ויצא לדרך.

היה זה מעין מסע פרידה מהעולם הזה. ר' געצל הורה לעגלון, כי בדרך למחוז חפצו יסייר עמו בכל הירידים הגדולים, בערי הבירות הגדולות של אירופה, במרכזי הסחר ובשווקי הבהמות העצומים. מבעד לחלון עגלון בהה ר' געצל במתרחש, תוך שהוא מעלה בזכרונו את הימים בהם היה מהלך במחוזות אלו, מוקף בפמליית מזכירים ומשרתים, בדרכו מרכישת להקה אדירה של אווזים במחיר אפסי מפרץ שירד מנכסיו, אל עסקה מוצלחת אחרת בה יחתום על שותפות בעסקת יבוא פולי קפה מעבר לים.

העגלה הלאה ביעף על פני אתרי הזכרון של ר' געצל, ובעוד רחש שקוע בימים עברו, התעורר ר' געצל אל קרקע המציאות בעזרת נכדיו

המשך בעמוד הבא

דברי היונה ששימשו כהוכחה לשני צדדיה של מחלוקת!

בסוגייתנו מובאים דברי רבי אלעזר, כי היונה שנח שיגר מתיבתו ושבה אליו עם עלה זית בפיח, ביקשה בכך לומר לבוראה: "רבונו של עולם. יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך, ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר ודם". עלה הזית, אם כן, מר הוא מאד, עד שהיונה השתמשה בו כסמל למרירות. מן הסתם, לא ידעה יונה אלמונית זו, כי פירוש חז"ל למעשיה ישמש כהוכחה הלכתית בבתי המדרש של רבותינו גדולי הדורות.

כידוע, מאכל חריף שנחתך בסכין, מושפע מן הסכין במידה ניכרת לאין ערוך ממאכל שאינו חריף אשר נחתך בסכין, מאחר שחריפות המאכל גורמת לטעם המאכל הבלוע בסכין מפעמים קודמות להפלט ממנו ולהבלע במאכל (ט"ז יו"ד סי' צ"ו סי"ק ג' בדעת רש"י חולין קיב"א ד"ה "קישות"). לפיכך, מאכל חריף שנחתך עם סכין בשרי, ספג טעם בשר. המאכלים החריפים המוכרים לנו הם: בצל, שום, צנון, חזרת ואף הלימון שטעמו חמוץ מאד.

והנה, לגבי פרי הזית קיימות שתי דעות מנוגדות זו לזו. בעלי התוספות (נפחים ל"א ד"ה "מה מרור") קובעים, כי פרי הזית אינו נחשב כמאכל חריף, וכהוכחה לדעתם הם מצינים את דברי היונה בסוגייתנו, שהתייחסה לעלה הזית המריר. אולם, הש"ך (יו"ד סי' צ"ו סי"ק ב'), כתב, כי פרי הזית נחשב כמאכל חריף מפני טעמו המר, ואף הוא מציין את דברי היונה בסוגייתנו כהוכחה לדעתו. כיצד ניתן להביא משפט אחד כראיה לשני צדדים הסותרים זה את זה? ובכן, גאונותו של בעל ה"נודע ביהודה" ("דורש לציון" דרוש י"א) באה לידי ביטוי גם בנידון זה במתן פתרון מבריק, כלהלן.

מהיכן נטלה היונה את עלה הזית? במדרש (בראשית רבה פ' נח פרשה ל"ג) מובאות שתי דעות לכך. יש אומרים, כי היא נטלה את העלה מארץ ישראל, אשר לא נחרבה במבול, ויש אומרים, כי היא נטלתו מגן עדן אשר ממנו גורש אדם הראשון.

כידוע, בעת בריאת העולם הורה הקב"ה לארץ להצמיח אילנות באופן שטעם הגזע, העלים והפירות יהיה שווה. ברם, הארץ לא הסכימה לדברי בוראה, והצמיחה אילנות שלפירותיהם בלבד טעם של מאכל, ולפיכך היא גם נענשה לאחר מכן (רש"י בראשית א"א). אולם, בגן עדן, מקום שהותו של אדם הראשון, הצמיחה האדמה אילנות שטעם הגזע והעלים היה זהה לפירותיהם.

מעתה, אם היונה נטלה את עלה הזית מגן עדן, ניתן להוכיח שפרי הזית עצמו גם הוא מוגדר כפרי בעל טעם מר, שהרי בגן עדן טעמים של העצים ושל העלים זהה... אולם, אם היא נטלה אותו מארץ ישראל, ניתן להוכיח, כי דווקא עלה הזית טעמו מר, שהרי אותו הביאה היונה, ואילו הפרי עצמו אינו מר...

דף קטב/אמר ליה אנא חדא דשקלי

אכילת פיצוחים מ"פיצוחיה" ללא נטילת רשות

מעשה באדם שבדרכו הזדמן לו לעבור מידי יום על פני חנות למימכר "פיצוחים". בעוברו במקום היה שולח את ידו, נוטל שקד מלוח אחד או שניים, וממשיך בדרכו.

המשך בעמוד הבא

לעילוי נשמת

הר"ר

יהודה לקס ז"ל

ב"ר שלום ז"ל

נלב"ע כ"ב טבת תשס"א

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י זוגתו מרת חנה לקס שתחי' ב"ב ילדיו י. לקס שוהם, נ. לקס גני טל, ד.קליין גבעת שמואל, מ. בוקובזה ב"ב

לעילוי נשמת

הר"ר

אהרון מזוז ז"ל

ב"ר יוסף וקמונה ז"ל

נלב"ע כ"ח טבת תשמ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י בנו ידידנו הר"ר מאיר מזוז וזוגתו מרת נחמה שתחי'

לעילוי נשמת

מרת

יידל עליזה מי-זהב ע"ה

בת הר"ר מאיר ז"ל

נלב"ע כ"ז טבת תשנ"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י בניה ידידנו הר"ר מנחם, גבריאל ואוריאל מי-זהב ומשפחותיהם שיחיו

המשך מעמוד קודם

ברבות הימים פנה "אוכל השקדים" לרב ושאלו, אם חובה עליו לשלם לבעל ה"פיצוחיה" על השקדים שנטל מחנותו במהלך השנים. טרם נרד לפרטי העניין נציין את דברי המאירי, כי המשפט המפורסם (קידושין מ"ב) "האוכל בשוק - הרי זה דומה לכלב", והמשכו - "יוש אומרים פסול לעדות", מתייחס לאדם ש"מנשנש" מחנויות!

מדוע הגזל פחות מפרוטה פטור מהשבה? ראשית, יש לדעת, כי הגזל פחות משווה פרוטה עובר על איסור מן התורה (רמב"ם הל' גזילה ואבידה פ"א הל' ב', תוס' ח"מ ס"י שמיט), אם כי, אין הוא חייב בהשבת הגזילה [שוה פרוטה] הוא הערך הממוני הקטן ביותר על פי ההלכה והוא שוה ערך למחיר של 1/40 גרם כסף. "חזון איש" ח"מ ס"י ט"ז ס"ק ל'. בבואנו להכריע אם מוטל על "אוכל השקדים" לשלם עבורם, עלינו לברר, מדוע הגזל פחות משווה פרוטה פטור מהשבת הגזילה.

בשאלה זו דן גם בעל ה"מנחת חינוך" (מצוה ק"ל) המציין לנידון זה שתי סברות העולות מדברי רבותינו הראשונים. א. משום שהתורה אינה מחייבת ממון בשיעור של פחות משווה פרוטה (עיי' "מגיד משנה" הל' גזילה ואבידה שם). ב. משום שהגזל, אשר נוכח כי גזלו ממנו ממון בשווי מועט כל כך, מוחל על הגזילה (עיי' רש"י סנהדרין נ"א ד"ה "צערתי").

מעתה, אומר בעל ה"מנחת חינוך", כאשר אדם מסוים גזל מחבירו מספר פעמים, כאשר בכל פעם ערך הגזילה היה פחות משווה פרוטה, הרי שלפי הסברה הראשונה עליו להשיב את כל הגזילות, משום שהן הצטרפו ל"שווה פרוטה" וחלה עליו חובת ההשבה. אולם, אם הגזלן פטור מהשבת הגזילה משום שהגזל מחל לו, הרי לאחר כל גזילה וגזילה שלא היה בה "שווה פרוטה" כבר מחל לו הגזל, וממילא אין הגזילות מצטרפות והגזלן פטור מהשבתן. [ראוי לציין, כי זאת רק אם נודע לגזל על הגניבה לאחר כל גזילה וממילא בכל פעם הוא מחל על פחות משווה פרוטה, כפי שכתב ה"מנחת חינוך" מצווה רמ"ח אות ו'].

ראיה יפה לנידון זה, הביא הגאון רבי מנשה קליין שליט"א (שו"ת "משנה הלכות" ח"ט ס"י שצ"ו) מסוגייתנו בה מסופר, שלאנשי סדום, אשר היו רעים וחטאים לה' מאד, היו חוקים מעוותים, שבחסותם ניתן היה לרושש אדם, כך כאשר אחד מהם בנה כותל, היה מותר לכל אחד מאנשי העיר ליטול לבינה מן הכותל ולומר לבעל הבית: "לא חיסרתך, כי אם לבינה אחת". בדומה לזאת, מי ששטח שומים או בצלים כדי לייבש אותם, היה עלול להפסידם כליל, עקב החוק המקומי, שהתיר לכל עובר ושב ליטול בצל אחד או שום אחד ולא להחזירם. הרמ"ה מבאר, כי הם חוקקו חוק זה כדי להמנע מחיוב השבה, משום שכל פריט בודד לא היה שווה פרוטה. [אף שכן נח נהרג על פחות משווה פרוטה - עיי' מהרש"א ו"אור החיים עה"ת משי"כ בזה].

לכאורה, אנשי סדום היו יכולים לפעול בצורה מקורית יותר - למנות אחד מהם שגיגוב לבינה לבינה... אין זאת, אלא שגזילות של פחות משווה פרוטה מצטברות הן, וכאשר שווי הגזילות כולן מסתכם ב"שווה פרוטה" חייב הגזלן להשיב... [עיי' "פני יהושע" קידושין מ"א ד"ה "והא מלוה"].

מן הראוי לציין את דברי הירושלמי, אשר נפסקו להלכה ("שולחן ערוך" ח"מ ס"י שצ"ט סעי' א'), כי אף על פי שאין ההלכה אוסרת ליטול פחות משווה פרוטה כאשר הזולת אינו מקפיד על כך, כגון, ליטול קיסם מגדר עץ כדי לחצוץ בין השניים, מכל מקום, הדבר אסור ממידת חסידות, משום שאם יעשו כן הרבים עלולה הגדר ליהרס.

דף ק"א כל החולק על רבו כחולק על השכינה

פתיחת ישיבה על ידי תלמיד חכם בחיי רבו

נפסק להלכה ("שולחן ערוך" יו"ד ס"י רמ"ב סעי' א'), כי אדם חייב בכבוד רבו שלמדו תורה, ואת רבו המובהק [שרוב חוכמתו הימנו] הוא אף חייב לכבד יותר מאשר את אביו. בגמרתנו אנו מתוודעים לגדר נוסף שקבעו חכמים בחיוב כבוד התלמיד לרבו והוא: "כל החולק על רבו, כחולק על השכינה". רש"י (ד"ה "חולק על רבו") מפרש על אתר "חולק על רבו - חולק על ישיבתו" כדברי הגמרא (ברכות כ"ז) "והחולק על ישיבתו של רבו... גורם לשכינה שתסתלק מישראל".

הרמב"ם (הל' תלמוד תורה פ"ה הל' ב') מפרט הלכה זו ביתר הרחבה: "איזהו חולק על רבו, זה שקובע לו מדרש ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו, ורבו קיים, ואע"פ שרבו במדינה אחרת. ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם. וכל המורה הלכה בפני רבו - חייב מיתה". לכאורה, משמע מדברי הרמב"ם, כי אסור לתלמיד לפתוח ישיבה וללמד בה תורה כל עוד רבו חי. וכבר תמה על כך הרמ"ך (הובא ב"כסף משנה" שם), האומנם על תלמיד חכם מופלג להימנע מהרצאת תורה ברבים בחיי רבו?

ובכן, בפירוש דברי הרמב"ם נחלקו ה"בית יוסף" והב"ח. לדעת ה"בית יוסף", תלמיד אינו רשאי לפתוח בית מדרש, אשר מטרותו להורות הלכה לעם, שכן, בכך הוא מורה הלכה בפני רבו. אולם, הוא רשאי לקבוע בית מדרש ללימוד התורה, ואדרבה, "יגדיל תורה ויאדיר". לעומת זאת, לדעת הב"ח, כוונת הרמב"ם לומר, כי לעולם אין תלמיד רשאי לייסד ישיבה בחיי רבו "משום שרירותא", היינו, פתיחת הישיבה יש בה משום הפגנת כוח מצד התלמיד ופחיתות כבוד ברבו.

בעל ה"ערוך השולחן" (ס"י רמ"ב סעי' י"ח) מביא את פירושיהם של ה"בית יוסף" והב"ח, ומציין, כי ייתכן שאין הם חולקים זה על זה. בתקופות קדומות, כאשר למדו תורה בבית מדרשו של ראש הגולה, לאחר שהם סיימו לסכם את הסוגיות הנלמדות, הסיק ראש הישיבה יחד עם חכמיה את ההלכות הנובעות מהסוגיה הנלמדת. אולם, בתקופות מאוחרות יותר, הוקמו בתי מדרש שם למדו תורה בלא פסיקת הלכה. הרמב"ם, אשר נולד כמאה שנה לאחר פטירת רב האי גאון, שהיה אחרון הגאונים, פסק הלכה זו בלשון הגמרא, שקביעת בית מדרש בחיי הרב, הרי היא

המשך בעמוד הבא

הקטנים, שאפפהו בחוס מכל עבר. **בנו בכורו** נאחו התרגשות לרגל ביקורו הבלתי צפוי של אביו, ולאחר סדרת הברכות המתבקשת הסבו השניים בחדר סגור, ורי געצל פתח את סגור לבו.

בני בכורי. הנה זקנתי ושבתי, נאנח ר' געצל, "ונשאתי הנה את עצמותי הלאות כדי לשמוע מפך, מה תעשה למעני לאחר שתשובו מהלוייתי".

מאז ומעולם היה ר' געצל נוהג לדבר ישירות, ללא גינונים כל שהם, אך למשמע דבריו אלו של האב, צללו אוזניו בנו. "אבא. מדוע הנך שח כך. בעזרת ה' עוד נכחו לך ימים טובים ורבים..."

"מה בפך", האץ בו ר' געצל. "אל תעכבני. עלי לבקר גם אצל שני אחיך".

משלל נותרה בידו בריה, פרס בנו בכורו של ר' געצל בפני אביו את כל הרעיונות ששמע אי פעם על הנצחת נפטרים כבודים. "אקים בית כנסת על שמך, ובכל יום זכרון אכניס בו ספר תורה לעילוי נשמתך. בבית כנסת זה תוקם חברת התהלים הגדולה ביותר בעולם, ועל קברך יעלו מידי שנה עשרות תלמידי חכמים וצדיקים שיתפללו לעילוי נשמתך. בביתך ידלק נר זכרון, שמן זית זך, עד כלות כל הימים, וספר חידושי תורה מאת טובי הלמדנים ייצא לאור לזכר נשמתך".

"היטב דיברת", פלט ר' געצל, ותחושת נחת פשטה בכל גופו.

בנו השני של ר' געצל העפיל ברעיונותיו על אחיו הבכור. "כל אלו, אבא, דברים פשוטים הם, אשר בורר כי יש לעשותם למען העלת את נשמתך ממדרגה למדרגה עד הגיעה למקומה הראוי. אני אקים ישיבה גדולה שתקרא "זכרון געצלי", ועל כל ספר קודש מספרי הישיבה ייכתב, כי יש ללמוד בו לעילוי נשמת ר' געצל בן ר' פיבל, ובכל..."

"היטב דיברת", קטעו ר' געצל, שפלתה חש בלבו ומיהר לבקר בבית בנו השלישי.

יודעי דבר אמרו עליו, על בנו השלישי של ר' געצל, כי הוא נטל את פקחותו של אביו ואת שנינותה של אמו, ומשניהם את חכמתם. את בן הזקונים שלו חייב ר' געצל עד מאד, ובמהלך נסיעתו למעונו הררה ר' געצל אלו רעיונות יעלו במוחו המבריק.

נשיקות לנכדים, דרישת שלום למחותנים, ור' געצל הסתגר עם בנו השלישי בחדר ופרס לפניו את בקשתו.

להפתעתו, ביקש ממנו בנו להמתין קמעא, יצא את החדר וכעבור זמן קצר שב ובידיו חבילת נרות. "טוב מראה עיניים ממשמע אוזניים", ציטט הבן באוזני אביו את המשפט המוכר. "אבקש ממך להתלוות אלי אל מקום מסוים מחוץ לעיר, שם אבהיר את עצמי. בתוך כך חפץ הבן בידיו שני נרות, וביקש מאביו, "הכנס גם אתה מספר נרות לכיסך, אנו נומדים לפסוק במקום שחוק".

ר' געצל קצר רוח היה, ופטר את בנו: "אין צורך. די בנרות שנטלת עמך".

"יהי כן", פלט הבן, והשניים יצאו לדרך. **עמד ר' געצל** עם בנו בפתח של מערה שכוכה במעבה היער, ובראשו מרצד סימן שאלה גדול "מה הוא רוצה להראות לי?".

שילב הבן את זרועו בזו של אביו המופתע, והשניים פסעו אל תוך המערה. לאחר מספר צעדים לא יכלו השניים להמשיך לצעוד. עקב האפילה מוחלטת שאפפה אותם מכל עבר. הבן שלף נר שעווה וחציתו, ולאורו המשיכו האב והבן בדרך.

"הלאה, הלאה", אנטחו צריכים להכנס למעמקי המערה, השיב הבן לאביו הסקרן. **חלפו עברו** להן כעשרים דקות, ושלבת הר החלה לרקד ולהקפיץ את צלליותיהם על קירותיה המשווננים של המערה. הם הספיקו להבחין כי תוהם פעורה לימינם ומאורת זוחלים רוחשת משמאלם, כאשר האש הבליחה באור גדול וכבתה באחת.

פיק ברכיים תקף את ר' געצל. שמונים ושבע שנותיו חלפו איכשהו, ועתה הוא נקלע לעסק ביש שכזה. ירחם ה'. "נו", דחק בבנו, "הצת כבר את הנרות שלך". "אבא", לאט הבן באוזנו של אביו ההמום, "אין לי נרות. תוציא בבקשה את הנרות מכיסך". **"אני"** רעד קולו של הישיש, "לא נטלתי עמי נרות. בני יקירי, סמכתי עליך!!!!"

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

פגיעה בכבודו של הרב. אולם, לאחר שהשיבות חדלו מפסיקת הלכה, כותב בעל ה"ערוך השולחן", אדרבה, ראוי לתלמיד חכם לפתוח ישיבה ולהרבות תורה ברבים, משום שאין בכך, חלילה, כל פגיעה בכבודו של רבו. לפני למעלה ארבע מאות עשרים וחמש שנה, התפתח דיון הלכתי רחב אודות הקמת ישיבה על ידי תלמידים.

על גדולי התורה בדורם של ה"בית יוסף" והרמ"א, נימנו רבי אליעזר אשכנזי ב"ר אליהו הרופא [בעל "מעשי חיי" ו"יוסף לקח" - ביאור על מגילת אסתר. נדד בין מצרים, קפריסין, איטליה ופולין, ושימש כאב בית דין בפוזנא בתקופה בה אנו עוסקים להלן], ורבי יוסף כץ בעל שו"ת "שארית יוסף" [גיסו של הרמ"א, שימש כראש ישיבה בקראקא כיובל שנים].

לעת זקנותו של בעל ה"שארית יוסף", היו תלמידיו ותלמידיו תלמידיו גדולי תורה ומרביצי תורה ברבים. קבוצת אנשים, אשר חרדו לכבוד רבם בעל ה"שארית יוסף", פנו אל רבי אליעזר אשכנזי וביקשוהו לחתום על כרוז בו ייקבע, כי תלמידיו של בעל ה"שארית יוסף", [וכל שכן תלמידיו תלמידיו], אינם רשאים לקבוע ישיבה "תוך ג' פרסאות" לביתו. אולם, רבי אליעזר אשכנזי סירב לחתום על כרוז זה, בין היתר, מאחר שלדעתו אין כל איסור לתלמיד להקים ישיבה, ואין הדבר נחשב כפגיעה בכבוד רבו.

מחלוקת מעניינת התגלעה בשולי הדברים. רבי אליעזר אשכנזי טען, כי אף לדעת הסוברים שהתלמיד זקוק לקבל רשות מרבו כדי לפתוח ישיבה, די לו בעצם בקשת הרשות, אף אם רבו יסרב לה! זאת, משום שבקשת התלמיד מרבו להתיר לו לקבוע ישיבה, היא מפני כבודו של הרב, ובעצם בקשת הרשות מן הרב, כבר יצא התלמיד ידי חובת רבו. אולם בעל ה"שארית יוסף" חלק על כך, ולדעתו יש צורך בנתינת רשות ואין די בנטילת רשות (שו"ת "שארית יוסף" סי' י"ט).

דף קט"ב ושרפת באש את העיר ואת כל שללה

קיום מצוות על ידי "גרמא"

נידון הלכתי מרתק ביותר נובע ממצוות שריפת עיר הנידחת בה עוסקת סוגייתנו. כידוע, קיים הבדל תהומי בין מעשה בידיים לפעולה עקיפה המכונה "גרמא". ההבחנה הידועה בין "גרמא" למעשה, רווחת בחיובי ממון על נזקים. שכן, המזיק בידיים חייב, ואילו המזיק ב"גרמא" פטור מדיני אדם.

כיסוי הדם על ידי פתיחת מכסה: הפוסקים דנים, לגבי מצוות שעיקרן בתוצאתן, האם חובה לעשותן בידיים, או שמא גם על ידי גרמא ייצא אדם ידי חובת המצווה. כגון, במצוות כיסוי הדם של עוף שנשחט, האם חובה על האדם לעשות מעשה כיסוי בידי, או שמא די לו בכך שיגרום שהמצווה תתקיים, כגון, על ידי פתיחת מכסה של ארגז, אשר כתוצאה מכך יישפך עפר מן הארגז ויכסה את דם העוף.

הגאון רבי אליעזר גורדון זצ"ל, ראש ישיבת טלז, הידוע בעולם הישיבות בשם 'ר' לייזר טלזר', עסק רבות בשאלה זו ואף חיבר קונטרס בנושא זה (נדפס בספר "שדי חמד" ח"ו בסוף "באר בשדי"), ובתוך דבריו הוא מוכיח מסוגייתנו, כי ניתן לקיים מצוות גם דרך גרמא.

להבנת הוכחתו, עלינו להזכר במחלוקת בין רבי יוחנן לריש לקיש, עליה למדנו במסכת בבא קמא (כ"ב/א), לגבי הצתת אש. לדעת רבי יוחנן, אש שהוצתה על ידי אדם נחשבת כפעולה המתייחסת אליו. ואף כאשר האש מתפשטת והולכת, אין התפשטותה נחשבת כפעולה עקיפה בלבד של האדם, אלא כמעשה ישיר שלו. לעומת זאת, לדעת ריש לקיש, ההצתה בלבד נחשבת כמעשהו הישיר של מדליק האש, ואילו המשך בעירת האש והתפשטותה אינה אלא "גרמא".

והנה, בפרשת עיר הנידחת ציוותה התורה (דברים י"ז) "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל". לדעת רבי יוחנן, די בניצוץ אחד בלבד כדי לקיים מצוות עשה זו של שריפת עיר הנידחת, שכן, כל הבעירה הגדולה הנוצרת מן הניצוץ הראשון, הרי היא פעולתו הישירה של מדליק האש. לדעתו, אם כן, מצית האש מקיים את המצווה בהידור - הוא שורף במו ידיו את העיר ואת כל רכושה. אולם, כאשר נבקש לקיים את המצווה לדעת ריש לקיש, נמצא כי הדבר בלתי אפשרי, משום שכדי לקיים את מצוות "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה" יש להצית כל חפץ וחפץ בפני עצמו, ואף את כל חלקי החפץ יש להבעיר בידיים, אלמלא כן, לא תחשב שריפת העיר ורכושה כמעשה בידיים, כי אם כ"גרמא". כיצד אם כן ניתן לקיים לפי ריש לקיש את ציווי התורה?

אין זאת, מסיק הגאון רבי אליעזר גורדון זצ"ל, אלא, שקיום מצווה בדרך של גרמא, נחשב כקיום מושלם ומהודר של המצווה, וממילא, די באש אשר היא תוצאה ו"גרמא" של פעולת ההצתה הראשונה, כדי לקיים כדת וכדין את מצוות התורה "ושרפת באש".

אולם, הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל הוכיח ממספר סוגיות בש"ס, כי אין ניתן לקיים מצווה בדרך של "גרמא", ולפיכך, אדם הבא לקיים את ציווי התורה לכסות את הדם בעפר, עליו לעשות זאת בפועל ואין די בכיסוי הדם בדרך של גרמא. [עיי"ש הוכחתו מחולץ ט"ז, שם מבואר שיש לשחוט בידיים ממש - "מאורי אש" פ"ה ענף ב].

ומה בדבר הראייה הנפלאה מסוגייתנו?

ההבדל בין מצוות כיסוי הדם למצוות שריפת עיר הנידחת: מדברי הגר"ש ז' אויערבאך זצ"ל עולה, כי קיים חילוק מהותי בין מצוות כיסוי הדם לבין מצוות שריפת עיר הנידחת. שכן, כאשר התורה מצווה לכסות את הדם, יש לעשות את ציוויה בפועל ולא ב"גרמא". לעומת זאת, דרך השריפה היא להתפשט ולהתרחב, המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם
הבן חייב את אביו. "זה בדיוק מה שרצינו לומר לך אבא! אל תסמוך על אף אחד! אתה בעצמך, כל עוד נשמתך באפך, אסוף זכויות לעילוי נשמתך. למד משניות וגמרא, קבע עיתים לתורה והרבה במצוות ובמעשים טובים. ביקרת אצל כל אוהבך, כדי לברר מה הם יעשו לעילוי נשמתך. ראשית לכל היה עליך להתיישב מול המראה ולשאל את עצמך: "מה אני, געצל, עושה לעילוי נשמתו???"

המעוניין לזכות את הרבים
בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת
שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93

בברכת התורה העורך

פנינים

דף קט"א נבנה מגדל ונעלה לרקיע
משגר החלליות הראשון
לדעת רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל (י"תפארת יהונתן" בראשית ח"א), אנשי דור הפלגה לא ביקשו לבנות מגדל שיגיע עד לרקיע, שכן, היה עליהם לבנות לו יסוד הגדול יותר מכדור הארץ. אלא, כל כוונתם הייתה להציל ממבול עיני נוסף, על ידי בניית חללית, שתביאם עד הירח כדי להתגורר שם!
רק נזכיר, שרבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל נפטר לפני כמאתים וארבעים שנה!...

דף קט"א נעשו קופים ורוחות ושידים ולילן
הקוף נולד מאדם
בעל ה"מנחת אלעזר" ממונקטש מתייחס בכתביו לתורת האבולוציה, לפיה האדם הוא התפתחות מן הקוף במהלך הדורות. טענת כפירה זו מתבססת על הדמיון הרב בין בני האדם והקופים בתחומים שונים.
אכן, עונה ה"מנחת אלעזר", יש 'קירבה משפחתית' בין האדם לקוף, אבל לא האדם נוצר מן הקוף אלא הקוף הוא שנוצר מן האדם, כמובא בסוגייתנו, שחלק מאנשי דור הפלגה נעשו קופים!...

דף קט"ב עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא
קורח והעולם הבא
בגמרתנו נאמר כי "עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא".
בעל "מרגליות הים" מספר, כי בעת השתתפותו ב"טיש" של האדמו"ר הקודם מבעל זצ"ל, דרש הרבי על הפסוק (במדבר יד/ג) "וירדו הם וכל אשר להם חיים שאלה", שמשה רבינו ביקש מהקב"ה, שקרח ועדתו יחיו עדיין ברדתם שאלה, כדי שתהא בידם אפשרות לשוב בתשובה.
ענה, מדויקים דברי גמרתנו שכתבה, כי "עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא", לא הוזכר קרח בעצמו כמי שאין לו חלק לעולם הבא, כי אם עדתו, משום שהוא שב בתשובה.
אכן, בליקוט תהילים (רמז תשמ"ט) כתב על קרח "רחש לבי בנבואה... שאביהם בא לעולם הבא".

דף קט"ב מוריד שאול ויעל
דרך נוספת לצאת מן הגיהנום
הסביר רבי יחזקאל מקוזימיר זצ"ל:
יש כאלו אשר אין מקומם עוד בגיהנום, אך עדיין לא הגיעו לדרגה המאפשרת להעלותם משם.
מה עושה הקב"ה? (שמואל א' ב') "מוריד שאול ויעל", היינו, הוא מוריד את השאול מהם, מנמך מהם את הגיהנום, "ויעל", וממילא הם נמצאים מחוץ לו... (ימאור השבתי).

דף קי"ב זבח רשעים תועבה
רשע פטור מלצום
לפני אחת מתעניות הציבור, בא אחד מן המשכילים אל בעל ה"בית הלוי" זצ"ל, ושאלו בהיתממות:
-החייב אני לצום?
לא, ענהו בעל ה"בית הלוי".

-מדוע? תמה המשכיל.
-מטרת הצום היא שמיעוט חלבו ודמו של המתענה יחשב כהקרבת קרבן על גבי המזבח. אבל אתה, שאכלת נבילות וטריפות שקצים ורמשים, חלילה מהקרבת חלב ודם כאלו...
המשך בעמוד הבא

כ"ד-כ"ח טבת

כריכה וקיפול: "עיתונות" 03-5783845